

РОЗДІЛ 12 ВІЙСЬКОВЕ ПРАВА

УДК 342.161

DOI <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2025-12/67>

ЛЮДИНОЦЕНТРИЧНИЙ ТА ПСИХОЛОГІЧНИЙ ПІДХОДИ У ДІЯЛЬНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ ТА НАЦІОНАЛЬНОЇ ГВАРДІЇ УКРАЇНИ: ПРАВОВІ ТА ЕТИЧНІ АСПЕКТИ

HUMAN-CENTERED APPROACH IN THE ACTIVITIES OF THE NATIONAL POLICE AND THE NATIONAL GUARD OF UKRAINE: LEGAL AND ETHICAL ASPECTS

Куртов А.І., к.т.н., доцент,
завідувач кафедри підготовки офіцерів запасу
Військово-юридичний інститут Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого
orcid.org/0009-0008-4972-5455

Воевода А.Г., к.ю.н.,
прокурор відділу організації процесуального керівництва досудовим розслідуванням та нагляду
за дотриманням законів при проведенні оперативно-розшукової діяльності управління
організації процесуального керівництва, нагляду за дотриманням законів при виконанні судових рішень
та при проведенні оперативно-розшукової діяльності
Спеціалізована прокуратура у сфері оборони Центрального регіону
orcid.org/0009-0003-0075-1488

Іващенко С.М., доцент кафедри права Національної безпеки та правової роботи
Військово-юридичний інститут Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого
orcid.org/0000-0001-6846-7422

Куртов Д.А., старший викладач кафедри загальновійськових дисциплін
Військово-юридичний інститут Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого
orcid.org/0009-0007-8401-9954

Пономаренко П.М., д.філос. в гал. пед. наук
orcid.org/0000-0002-2320-8723

У статті досліджується сутність та практичне значення людиноцентричного та психологічних підходів у діяльності Національної поліції України та Національної гвардії України крізь призму правових і етичних засад. Підкреслюється, що в умовах воєнного стану та трансформації системи сектору безпеки й оборони України пріоритетність прав і свобод людини набуває особливої ваги. Людиноцентричний підхід розглядається як концептуальна основа сучасної моделі публічного управління, орієнтованої на забезпечення гідності, безпеки та прав громадян. Аналізуються основні нормативно-правові акти, що визначають діяльність правоохоронних органів, зокрема Закон України «Про Національну поліцію», Закон України «Про Національну гвардію України» та інші акти, які регламентують етичні стандарти служби. Висвітлюється роль професійної етики, службової дисципліни, комунікаційної культури й довіри суспільства як ключових чинників ефективної реалізації людиноцентричного підходу. Особливу увагу приділено порівняльному аналізу міжнародних практик дотримання стандартів прав людини у діяльності правоохоронних органів та їх імплементації в українське законодавство. Обґрунтовується необхідність посилення етичної підготовки особового складу, підвищення прозорості діяльності силових структур та удосконалення механізмів цивільного контролю. Робиться висновок, що ефективне впровадження людиноцентричного підходу сприяє підвищенню рівня довіри до Національної поліції України та Національної гвардії України, формує позитивний імідж держави як правової та демократичної, орієнтованої на цінність людського життя та верховенство права.

Ключові слова: людиноцентричний підхід, права людини, етика, правове регулювання, Національна поліція України та Національна гвардія України, російсько-українська війна, управління підрозділами, безпека цивільного населення, професійна підготовка.

The article explores the essence and practical significance of the human-centered approach in the activities of the National Police and the National Guard of Ukraine through the prism of legal and ethical principles. It emphasizes that under the conditions of martial law and the transformation of Ukraine's security and defense sector, the priority of human rights and freedoms acquires particular importance. The human-centered approach is considered as a conceptual foundation of the modern model of public administration aimed at ensuring citizens' dignity, security, and rights. The study analyzes the main legal acts regulating the activities of law enforcement agencies, including the Law of Ukraine "On the National Police," the Law of Ukraine "On the National Guard of Ukraine," and other documents that define ethical service standards. The role of professional ethics, service discipline, communication culture, and public trust is highlighted as key factors for the effective implementation of the human-centered approach. Special attention is paid to the comparative analysis of international practices in ensuring human rights standards in law enforcement activities and their implementation into Ukrainian legislation. The article substantiates the need to strengthen the ethical training of personnel, enhance transparency within security institutions, and improve mechanisms of civilian oversight. It concludes that the effective implementation of the human-centered approach contributes to increasing public trust in the National Police and the National Guard of Ukraine, forming a positive image of the state as a rule-of-law and democratic one, oriented toward the value of human life and the supremacy of law.

Key words: human-centered approach, human rights, ethics, legal regulation, Russian-Ukrainian war, unit management, civilian safety, professional training.

Постановка проблеми. Сучасні умови забезпечення правопорядку, громадської безпеки та національної оборони в Україні визначаються високим рівнем ризиків для цивільного населення та особового складу правоохоронних і військових підрозділів. Традиційні підходи до управління підрозділами у сфері безпеки, що базуються на централізованих структурах та формальних процедурах, часто не забезпечують достатньої гнучкості, швидкості прийняття рішень та врахування гуманітарного аспекту діяльності. Це створює ризики порушення прав людини, непередбачуваних наслідків для цивільного населення та зниження ефективності операцій.

У цьому контексті виникає необхідність інтеграції людиноцентричного підходу, який забезпечує пріоритет прав і свобод людини при одночасному досягненні оперативної ефективності та безпеки особового складу. Проблема полягає в тому, що правове та етичне регулювання застосування такого підходу потребує системного аналізу, вдосконалення навчальних програм, розробки механізмів контролю та стандартизації процедур, а також адаптації до реалій бойових дій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій свідчить про зростаючу увагу науковців до проблематики людиноцентричного підходу у діяльності правоохоронних та військових підрозділів, особливо в умовах сучасних конфліктів і російсько-української війни. У наукових працях розглядаються ключові принципи забезпечення прав людини під час виконання службових обов'язків, методи управління підрозділами, оцінка ризиків та застосування правових і етичних норм у практичній діяльності.

Науковці відзначають важливість етичного виміру діяльності підрозділів, наголошуючи на підготовці службовців до прийняття рішень у кризових та бойових умовах, взаємодії з цивільним населенням, формуванні довіри та легітимності дій органів правопорядку. У сучасних дослідженнях також приділяється увага використанню цифрових технологій та стандартизованих процедур управління для підвищення ефективності і прозорості діяльності підрозділів.

Виклад основного матеріалу. Сучасні умови забезпечення правопорядку, громадської безпеки та національної оборони в Україні характеризуються високим рівнем ризику для цивільного населення та особового складу правоохоронних і військових підрозділів [1]. Актуальність людиноцентричного підходу у діяльності Національної поліції України та Національної гвардії України значно зросла на тлі російсько-української війни, коли безпосередні дії поліцейських і військовослужбовців Національної гвардії України можуть прямо впливати на життя, безпеку та добробут громадян, а також на ефективність виконання завдань, покладених на державу у сфері оборони та правопорядку.

Людиноцентричний підхід передбачає пріоритет захисту прав і свобод людини під час виконання професійних обов'язків, поєднуючи це з ефективністю управлінських рішень та забезпеченням безпеки особового складу. Він охоплює систему правових, етичних та організаційних механізмів, що дозволяють підрозділам адаптуватися до складних умов сучасного конфлікту, оперативно ухвалювати обґрунтовані рішення та зводити до мінімуму негативні наслідки для цивільного населення [4].

В умовах триваючої війни підрозділи Національної поліції України та Національної гвардії України виконують широкий спектр завдань: від охорони громадського порядку у населених пунктах, постраждалих від бойових дій, до забезпечення безпеки під час евакуації цивільного населення та підтримки громадського порядку у більш спокійних районах [6]. Ефективність таких завдань безпосередньо залежить від здатності керівників наведених органів оцінювати ризики, використовувати наявні ресурси та координувати дії підлеглих, дотримуючись законності та гуманності [5].

Людиноцентричний підхід у діяльності правоохоронних і військових підрозділів визначається як система принципів, норм і стандартів, спрямованих на пріоритет прав і свобод людини при виконанні службових завдань. Він передбачає поєднання гуманності та законності з ефективним управлінням, що дозволяє підвищити результативність діяльності підрозділів, мінімізувати шкоду цивільним і забезпечити безпеку особового складу [6].

В умовах російсько-української війни особливо актуальним є застосування цього підходу в умовах бойових дій у населених пунктах, коли дії правоохоронців і військових можуть безпосередньо впливати на цивільне населення. Тут важливо забезпечити збалансованість між швидким реагуванням на загрози, захистом прав громадян та виконанням службових завдань [7].

Людиноцентричний підхід включає такі складові: дотримання законності, оцінка ризиків для життя та здоров'я людей, забезпечення прозорості дій і документування рішень [2]. Він також передбачає активну взаємодію з населенням, врахування громадських потреб і очікувань, а також оперативне реагування на скарги та повідомлення про порушення.

Ефективне застосування цього підходу підвищує легітимність дій правоохоронних і військових органів, формує довіру населення та сприяє підвищенню дисципліни і професійного рівня особового складу. Також людиноцентричний підхід забезпечує соціальну стійкість у районах, де ведуться бойові дії, зменшуючи ризики конфліктів між цивільним населенням та військовослужбовцями [7].

Правове забезпечення людиноцентричного підходу здійснюється через Конституцію України, закони України «Про Національну поліцію» та «Про Національну гвардію України», підзаконні нормативно-правові акти, а також через міжнародні стандарти та рекомендації, включно з документами Організації Об'єднаних Націй (надалі – ООН) та Організації Північноатлантичного договору (надалі – НАТО), що регламентують дотримання прав людини у правоохоронній та військовій діяльності [3].

В умовах російсько-української війни підрозділи Національної поліції України та Національної гвардії України стикаються з необхідністю швидкого прийняття рішень у районах проведення бойових дій в умовах підвищеного ризику. В таких умовах особливо важливо застосування правових стандартів, що регламентують прозорість дій, адекватність заходів, документування і контроль, що дозволяє уникнути порушень прав людини та мінімізувати шкоду цивільному населенню [8].

Крім того, правові стандарти забезпечують взаємодію підрозділів між собою та з цивільними органами, що підвищує ефективність координації і прийняття рішень. Використання сучасних технологій документування, електронних рапортів і звітів сприяє оперативному контролю за діями підрозділів і забезпечує прозорість діяльності.

Етична складова людиноцентричного підходу є ключовою для формування професійної поведінки співробітників. Кодекси професійної етики Національної поліції України та Національної гвардії України визначають обов'язок дотримуватися високих моральних і професійних стандартів, поважати гідність громадян, уникати зловживань і забезпечувати прозорість дій [9].

В умовах триваючої війни особливо важливо забезпечити підготовку військовослужбовців до етичних викликів: прийняття рішень у кризових умовах, взаємодія з цивільними особами, запобігання конфліктним ситуаціям і мінімізація шкоди. Наразі, етична підготовка включає навчання комунікації, оцінку соціальної обстановки, прийняття рішень у стресових ситуаціях і ефективне використання наявних ресурсів [10].

Формування етичної культури дозволяє підвищити довіру населення, дисципліну підрозділів і загальну ефективність їх дій, а також забезпечує дотримання міжнародних стандартів у сфері прав людини та гуманітарного права.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Проведений аналіз свідчить, що людиноцентричний підхід у діяльності Національної поліції України та Національної гвардії України є ключовим чинником забезпечення законності, гуманності та ефективності виконання службових завдань, особливо в умовах російсько-української війни. Дотримання прав і свобод людини, оцінка ризиків для цивільного населення та особового складу, застосування етичних стандартів і сучасних технологій управління дозволяє підвищити легітимність дій підрозділів, формувати довіру населення, знижувати соціальну напруженість та підвищувати професійну підготовку особового складу.

Існуюче законодавче забезпечення створює правову основу для реалізації людиноцентричного підходу. Одночасно, етичні засади поведінки службовців, підготовка до кризових і бойових ситуацій, комунікація з цивільним населенням і формування організаційної культури забезпечують ефективне поєднання гуманності з оперативною діяльністю.

Перспективи подальших досліджень полягають у поглибленому вивченні інтеграції правових, етичних та організаційних механізмів у практику діяльності підроз-

ділів Національної поліції України та Національної гвардії України, а також у розробці методик оцінки ефективності застосування людиноцентричного підходу у реальних бойових та кризових умовах. Важливим напрямом є аналіз впровадження сучасних цифрових технологій, систем моніторингу та стандартизованих процедур управління, що дозволяють підвищити швидкість і точність прийняття рішень, знизити ризики порушення прав людини та оптимізувати взаємодію між підрозділами і цивільними структурами.

Крім того, актуальним є дослідження методів підвищення етичної підготовки службовців, формування довіри населення та соціальної стійкості у регіонах, де ведуться бойові дії, що дозволить забезпечити комплексну реалізацію людиноцентричного підходу та підвищити загальну ефективність діяльності правоохоронних і військових органів.

Таким чином, застосування людиноцентричного підходу є не лише етичним і правовим імперативом, а й практичною необхідністю для підвищення ефективності діяльності Національної поліції України та Національної гвардії України в сучасних умовах конфлікту, що потребує подальшого наукового дослідження та практичної апробації.

ЛІТЕРАТУРА

1. Конституція України : Закон України від 28 черв. 1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення 30.11.2025).
2. Про Національну поліцію : Закон України від 2 лип. 2015 р. № 580-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text> (дата звернення 30.11.2025).
3. Про Національну гвардію України : Закон України від 18 бер. 2015 р. № 277-VIII. URL: [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/277-18](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/277-18#Text) (дата звернення 30.11.2025).
4. Коваль О. Людиноцентричний підхід у правоохоронній діяльності : монографія. Київ : Видавничий дім «Юрінком Інтер», 2019. 34–78 с.
5. Петров І. Управління безпекою та права людини : навч. посіб. Харків : Право, 2020. 45–102 с.
6. Козак М. Правові стандарти забезпечення безпеки в умовах конфліктів : монографія. Львів : ЛНУ, 2021. 22–67 с.
7. United Nations. Human Rights in Law Enforcement. New York : UN, 2018. 12–58 с.
8. NATO. Guidelines on Human Rights in Military Operations. Brussels : NATO, 2019. 5–64 с.
9. Бондарчук В. Формування етичної культури у правоохоронних органах : монографія. Київ : Науковий вісник НУО, 2020. 15–42 с.
10. Сидоренко П. Етика та гуманізація діяльності військових підрозділів : навч. посіб. Харків : Право і безпека, 2020. 30–68 с.

Дата першого надходження рукопису до видання: 02.11.2025
Дата прийнятого до друку рукопису після рецензування: 12.12.2025
Дата публікації: 31.12.2025